

## *het heldinnengevoel*

---

**MAAIKE MEIJER**

---

Ja, heldinnen, kom daar nog eens om. Heldinnen dateren uit de tijd dat je nog jong was, de tijd van de roekeloze en elkaar snel opvolgende liefdes, de ademloze en compromisloos geschonken bewondering, de tijd dat je zelf nog maar een stekelbaarsje was en moest groeien tot iets tot iets... tot WAT? En op dat moment kwamen de heldinnen binnen, zij openden de deur met haar boeken, haar weergaloze verschijning, haar stoutmoedige optredens in het openbaar, haar duizelingwekkende intelligentie, haar VOORBEELD. Natuurlijk was het de bedoeling eerst lang naar enkele uitverkoren heldinnen te kijken om er vervolgens zelf een te worden.

En nu, lieve dames, ben ik veertig en toen ik nadacht over deze opdracht wist ik: de tijd van de Heldinnen is voorbij. O, er zijn veel mensen – bijna altijd zijn dat vrouwen – die ik bewonder en uit de verte bemin, en als ik jonger was zouden zij mijn heldinnen zijn, maar het wil niet meer zo over mij heenkomen, het heldinnengevoel.

Onverbiddelijk volwassen geworden, groot gegroeid, o middelbaar, en het Verrukkelijk Adoreren – het komt nooit weerom. En waarom dan niet? Omdat wij zelf de Heldinnen zijn geworden. Er zijn tenminste velen onder u die ik zonder enig aarzelen zoude willen uitroepen tot mijn Heldin. Straks wil ik met sommigen onder u daarover nog even privé doorpraten. Ik zou eigenlijk net zo goed deze toespraak kunnen openen met u toe te roepen HELDINNEN VAN NEDERLAND vooral als we dan nog de geesten van een aantal overledenen erbij zouden kunnen oproepen: Marga Klompé, Anna Blaman, de Willemien, Bet van Beeren, Betje Wolff en Aagje Deken. En hoe is dat wanneer je als het ware tussen de heldinnen leeft: je kunt ze niet meer opwachten bij de artiestenuitgang na een van hun duizelingwekkende optredens, want ze hebben je al gevraagd of je ook kwam. Je kunt ze niet meer blozend om een handtekening vragen, want ze schrijven je

vanzelf al wel een brief. Je kunt ze niet uit de verte aanbidden, want ze komen je spontaan de hand drukken en doen alsof ze je al jaren kennen. En nu we dus zelf een beetje heldinnen zijn geworden weten we ook: het leven van een heldin gaat niet over rozen.

Een heldin moet vaak 's morgens om half acht op. Haar broek is niet gestreken, haar bloesje vertoont een koffievlek na het haastige ontbijt, haar tas zit vol grauw werkpapier en zij begeeft zich niet te Paard maar per fiets naar een bibliotheek of een andere smoezelige werkplek. Als zij de pen op het papier laat neerdalen komt er misschien nog een beetje heroïek om de hoek kijken, maar menig schrijfster uit ons midden kan ons een verhaal vertellen over hoe weinig heroïsch het schrijven in Werkelijkheid is.

De heroïek is in het algemeen op zijn retour. Helden waren al langer overbodige, of ten minste problematische figuren geworden. Mediterend over heldendom dacht ik het eerst aan dat gedicht van Judith Herzberg: het heet '1945' en het handelt met typisch Herzbergiaans mededogen over de positie van helden na de oorlog:

1945

Wij kregen helden op de thee  
ze zaten samen op de canapé  
ze hadden helemaal geen  
conversatie, ik keek en keek  
tot ze verlegen waren  
ze wisten zich geen raad  
met zo een vrede.<sup>1</sup>

Misschien moeten ook de heldinnen, althans wanneer je in de tweede levenshelft bent gekomen, dezelfde weg gaan. De kern van deze zaak is deze: bewondering schept afstand en ik heb veel meer behoefte aan nabijheid. Verbondenheid is veel interessanter dan het veilige, afgeschermd dwepen. Er zijn andere omgangsvormen met heldinnen mogelijk. Ik denk dat er een nieuwe communicatie met heldinnen aan het ontstaan is: een bewondering die tegelijk nabijheid is. Een affiniteit die afstanden overbrugt in plaats van die te scheppen. Deze nieuwe manier van omgaan met een heldin vind ik het allermooist uitgedrukt bij Ida Gerhardt. Ik bewonder Ida Gerhardt, en Ida Gerhardt op haar beurt bewondert weer Sappho, dat is in haar werk

overduidelijk. Er zijn bij Gerhardt veel referenties aan Sappho, er zijn Sappho-imitaties, er zijn gedichten in Sappfische strofen geschreven. En Sappho is natuurlijk bij uitstek geschikt om een heldin te wezen. Zij is niet alleen de archetypische lesbienne, zij is ook het voorbeeld van alle dichters. Tegelijk lijkt de afstand die ons van Sappho scheidt welhaast onoverbrugbaar. Zij leefde vijftiende eeuwen geleden. Veel van haar werk is verbrokken en in fragmenten tot ons gekomen. En kijk hoe Ida Gerhardt die afstand overbrugt:

Tot Sappho

Kostbaar is mij alles van u;  
ik nader het niet dan met schroom.  
Maar ik buig onvoorwaardelijk het hoofd  
voor wat eigenlijk niet is voltooid;  
alsof het nog woont in de droom,  
alsof het nog is in het vlies.  
– Het onvoldragene dat leeft  
in de schoot van de moeder; het heeft  
bewogen, het kondigt zich aan.<sup>2</sup>

Hier behoort Sappho niet tot het verleden, maar is haar werk dat wat nog geboren moet worden. Hier is het werk niet verminkt, maar nog in statu nascendi. Misschien is de moderne dichteres wel de moeder die het moet voldragen. Dat is de relatie van Gerhardt tot haar heldin. Het leeftijdsverschil – zo klassiek in de traditionele heldinnenverering – is hier radicaal omgekeerd. De heldin is de nog ongeborene.

#### Noten

1. Judith Herzberg, *Strijktlicht*. Van Oorschot, Amsterdam 1978, p. 11.
2. Ida Gerhardt, *De Adelaarsvarens*, Atheneum, Polak & Van Genneep, Amsterdam 1988, p. 27.

# **M**edewerksters

**Eugénie Adney** (1953). Studeerde Engels en Duits te Brussel en heeft Frans als tweede leertaal. Werkte geruime tijd als eerste vertaler bij een internationaal bedrijf en als freelance tolk voor verschillende organisaties. Een poëzie en proza minnende avonturier tussen de uiteindelijke beperktheid van wetenSCHAPPEN en het risico van totale verzanding bij wetenSCHEPPEN... Redactrice van *Lust & Gratie*.

**Eva Bouman** (1943-1989). Zie: In memoriam in dit nummer.

**Tan Crone**. Geboren in 's-Hertogenbosch. Zij studeerde aan het Amsterdamse Conservatorium bij Nellie Wagenaar en behaalde haar eindexamen met de hoogste onderscheiding. Zij zette haar studies voort bij Nadia Boulanger in Parijs en bij Rudolf Serkin in de Verenigde Staten. Zij heeft een speciale studie gemaakt van kamermusiek bij Pablo Casals en van het vocale repertoire bij Pierre Bernac. Tan Crone maakte vele concertreizen door de Verenigde Staten, Centraal- en Zuid-Amerika, en langs de meeste grote Europese muziekcentra. Zij maakte diverse, bekroonde, grammofoonplaten voor CBS en Etcetera, waarop zij musici begeleidt als Carolyn Watkinson, Roberta Alexander, Yvonne Kenny, Dorothy Dorow en John Bröcheler.

Tan Crone is als docente verbonden aan het Koninklijk Conservatorium te Den Haag.

**Joke Dame** (1949). Musicologe. Zij doet als AIO bij de vakgroep Muziekwetenschap van de Universiteit van Amsterdam onderzoek naar de stem en het stemgebruik als betekenisvormende parameter in hedendaagse vocale muziek.

**Sjuul Deckwitz** (1952, Amsterdam). Publiceerde eerder in *Lust & Gratie* nummer 20, winter 1988. Regelmatig kunt u haar werk (gedichten, verhalen, tekeningen) vinden in *Mens en Gevoelens* en *Opzij*. Begeleidt vertolker van haar eigen werk.

**Hermien Gaikhorst** (1954, Utrecht). Studeerde Spaans en Portugees. Zij is sinds 1980 werkzaam als literair vertaalster. Voor uitgebreidere informatie zie: *Lust & Gratie* nummer 22, zomer 1989.

**Judy Grahn** (1940). Geboren en opgegroeid in New Mexico. Woont nu in Oakland, Californië. Publiceerde eerder in *Lust & Gratie* nummer 13, lente 1987. Van haar zijn verschenen:

Poëzie:

*The Work of a Common Woman. The collected poetry of Judy Grahn 1964-1977.* The Crossing Press, Trumansburg, New York 1978

*The Queen of Wands.* The Crossing Press, Trumansburg, New York 1982

*The Queen of Swords.* Beacon Press, Boston 1987

Essays:

*The Highest Apple. Sappho and the Lesbian Poetic Tradition.* Spinners, Ink, San Francisco 1985

*Another Mother Tongue. Gay Words, Gay Worlds.* Beacon Press, Boston 1984

**Paula Jordão.** Afgestudeerd in Lissabon in Portugese en Engelse taal- en letterkunde. Woont sinds 1982 in Nederland. Naast haar dagelijkse poging om de Portugese taal voor haar leerlingen interessant te maken, is zij bezig met haar scriptie over de Braziliaanse schrijfster Clarice Lispector. Twee van de vele dingen die niet gemakkelijk te combineren zijn.

**Maike Meijer** (1949). Studeerde Nederlands aan de Universiteit van Amsterdam. Werkt momenteel als universitair hoofddocent aan de Universiteit van Utrecht. Meest recente publikatie is haar spraakmakende proefschrift *De lust tot Lezen. Nederlandse dichters en het literaire systeem.* Sara/Van Genneep, Amsterdam 1988.

**Ineke van Mourik** (1949) Redactrice *Lust & Gratie*. Een van de dichters van De Nieuwe Wilden. Roman *Tropenritme*. Uitgeverij In de Knipscheer, Haarlem 1988. Recent verscheen een uitgebreid

artikel over het werk van Renate Dorrestein: 'De vergruizing van het perpetuum mobile of Renate Dorrestein in Wonderland', in: *Bzzlletin* 166/167, mei/juni 1989, pp. 16-32.

**Ankie Peypers** (1928, Amsterdam). Sinds 1946 verschenen van haar regelmatig poëziebundels en romans. Publiceerde eerder gedichten in *Lust & Gratie* nummer 13, lente 1987. Meest recente publikaties: *Brieven, motieven & juffrouw Vonk*. Gedichten. Uitgeverij de Prom, Baarn 1987. *Mijn naaste naaste*. Gedichten van moeders van dochters. Samenstelling Ankie Peypers. Uitgeverij An Dekker, Amsterdam 1987.

**Arda Risselada** (1954). Bioloog, loodgieter, freewieler, muzikant (Ladies of Swing, Linda Luxaflex), student Rietveldacademie.

**Robertine Romeny** (1953). Freelance journaliste, redacteur. Zat in de redacties van onder andere *Gezin & Samenleving*, *Lover*, *Serpentine* en *Skrien*. Vormgeefster *Lust & Gratie*. Onderzoekt de geschiedenis van vrouwen in de informatica voor het *Tijdschrift Vrouwen en Informatica*.

**Isabel de Sá**. Is zevenendertig jaar oud. Afgestudeerd in plastische kunsten aan de Academie van Schone Kunsten van Porto (Portugal). Zij is lerares van beroep en mede-oprichtster van een aantal tijdschriften.

**Mieke Taat** (1946). Doceert sinds 1975 Franse letterkunde aan de Gemeente-Universiteit van Amsterdam. Publiceerde in *Lust & Gratie* nummer 17, lente 1988 en in *Lover* 4, 1985 over Marguerite Yourcenar. Eveneens over Yourcenar in *Het Boek Alfa*. Uitgeverij Perdu, Amsterdam 1986/1989.